

A bírálóbizottság értékelése

A bírálóbizottság elfogadja a jelölt téziseit. A tézisek elemzése helyett a teljes munka szintézisét bírálta, mondott arról részletező véleményt.

Az értekezés az egyetemes és magyarországi reformáció korai időszakának egyik eszmetörténeti alapkérdését veszi vizsgálat alá. A kijelölt időhatárokat természetesen rugalmasan kezeli, így részletesen szól a 15. századi előzményekről és figyelembe vesz néhány fontos 1566 utáni magyarországi szerzőt és művet is. Így folyamatában, kibontakozásában és változásaiban tudja bemutatni az apokaliptikus időszemlélet jellemzőit. A Bibliában található próféciák, főként Dániel, Ezékiel és a Jelenések könyve a keresztény gondolkodás számára ismertető jeleket nyújtanak, amelyek felismerhetővé teszik a végidők közeledését. Ezek értelmezése hozza létre a jelen idő apokaliptikus szemléletét. Különös erővel jelentkezik ez a gondolkör az iszlám támadása idején, amely nemcsak Magyarországon, de Európa jelentős részén is a fenyegetettség érzését keltette. A korai reformátorok elvetették az egyház szent hagyományát, ezért a Bibliából kiindulva új létértelmezés kialakítására törekedtek.

Tudományos eredmények:

- 1) A korai reformáció időszakának jellemző gondolkörét összefoglalóan, szintetizálóan és monografikusan mutatja be. Tekintettel van az európai hatásokra, melyeket a magyarországi reformátorok jól ismertek. Figyelmbe veszi Luther, Melanchthon, Bullinger, Kálvin és más reformátorok, katolikus teológusok, pl. Bellarmino idevágó nézeteit.
- 2) Terminológiai tisztázást végez, mindenekelőtt, amikor az eszkatológia és az apokaliptika fogalmát elhatárolja. A disszertáció végig kíséri az apokaliptikus gondolkodás fő elemeinek, témaköreinek – az Antikrisztus, a dánieli négy birodalom, a pápaság, a török, a Német-római Birodalom, a világcsászár, a napba öltözött asszony, Góg és Magóg stb. értelmezési irányait, fogalomtörténetét.
- 3) Az ószövetségi utalásrendszerrel kiindulva a középkoron át a vizsgált időszakig tárgyalja témáját, így az apokaliptikus időszemlélet legrégebbi előzményeit is figyelembe veszi. Az apokaliptikus gondolkodás magyarországi tendenciáit, korszakait, forrásait részletesen elemzi.
- 4) Különösen fontos, hogy a közvetlenül megelőző középkori előzményeket is elemzi, különös tekintettel a ferencesek felfogására, akik szerinte szellemi védvonalat hoztak létre az iszlámmal szemben a déli határzónában.
- 5) Az eszmetörténeti vizsgálódás háttéréül szolgáló történelmi eseményeket alaposan ismeri és szükség szerint utal rájuk a disszertációban. A magyarországi török hatalom kiépülése jelentős szerepet játszik ugyanis az apokaliptika gondolkörének általánossá válásában.
- 6) Ugyanez vonatkozik a 16. századi magyar irodalmi művek ismeretére és a vizsgálatba való bevonására. Az értekezés szerzője mintegy 20 ezer oldal korabeli forrásanyag ismeretével készítette el értekezését. Különösen fontos Szerémi György, Ozorai Imre, Benczédi Székely András, Szkhárosi Horváth András, Batizi András, Heltai Gáspár, Szegedi Kis István és Károlyi Gáspár tárgyhoz tartozó munkáinak elemzése és értelmezése. A disszertáció szerzője kifejti, hogy az apokaliptikus gondolkodás Magyarországon a „bűneiért bünteti Isten a magyar népet”, a szenvedés, mint a választottság jele és bizonyítéka, valamint a zsidó-magyar sorspárhuzam toposzaiban öltött olyan gondolati formákat, amelyek beleépültek nemzetfogalmunkba, önértelmezésünkbe, mentalitásunkba, s későbbi (irodalmi) műveinkben tovább élnek.
- 7) Fontos vívmánya, hogy eddig csak a Kelet-kutatásban felhasznált Kmoskó Mihály-féle kutatásokat is figyelembe veszi a 16. századi apokaliptika elemzésében.
- 8) A disszertáció irányt mutat a további részvizsgálatok elvégzéséhez.

A dolgozat értékei mellett nem hallgatható el a technikai kivitelezés felületessége, a szövegben előforduló önisméltések és a szükségtelenül hosszú idézetek megjelenése, ami zavarja az egyébként fontos észrevételek kifejtését. Az értekezés jegyzetelése, sok helyen fogalmazásmódja hiányokat, hibákat is tartalmaz, bibliográfiai adataiban sok a pontatlanság.

Mindezek figyelembe vételével a bizottság javasolja az MTA doktori Tanácsának az MTA doktori cím odaítélését Óze Sándornak.